

Nr 24

Utlåtande i anledning av motioner om vidgad rätt för utländsk medborgare till förtidspension och sjukbidrag.

Andra lagutskottet har i ett sammanhang behandlat följande till lagutskott hänvisade motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I:142 av herr *Hedlund m. fl.* och II:159 av herr *Hammarberg m. fl.*, i vilka föreslagits "att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om tilläggsdirektiv till pensionsförsäkringskommittén vilka syftar till generösare bestämmelser för förtidspension eller sjukbidrag för handikappade utländska, här i riket bosatta medborgare, som på grund av sin ungdom inte kunnat ha förvärsarbete här under minst ett år"; samt

2) motionen II:250 av fru *Kristensson*, i vilken hemställts "att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till lagändring innebärande att utländska medborgare skall ha möjlighet att erhålla pension för sina utvecklingsstörda ungdomar".

Gällande bestämmelser

Försäkrade enligt lagen om allmän försäkring är i princip svenska medborgare samt de som utan att vara svenska medborgare är bosatta i riket. För rätt att erhålla folkpensionsförmåner krävs dock att den försäkrade är svensk medborgare och i princip är bosatt här i riket. År 1962 mjukades regeln upp såtillvida som bosättning i riket inte krävdes, om den försäkrade varit mantalsskriven här i riket för det år under vilket han fyllde 62 år och för de fem åren närmast dessförinnan.

Huvudregeln om förbehåll för svenska medborgare av folkpensionsförmåner innebär att vårdbidrag i form av invaliditetsersättning inte kan utgå till utländskt barn som är under 16 år och på grund av sjukdom, psykisk efterblivenhet, vanförhet eller annat lyte för avsevärd tid och i avsevärd omfattning är i behov av särskild tillsyn och vård. Inte heller kan sådant barn då det fyllt 16 år och dess arbetsförmåga på grund av handikappet är nedsatt med minst hälften få förtidspension eller sjukbidrag.

Vad nu sagts om utländsk medborgares utestängning från folkpensionsförmåner gäller emellertid inte undantagslöst. Kungl. Maj:t har rätt att träffa överenskommelse med främmande makt om utsträckt tillämpning av lagen om allmän försäkring. Överenskommelser har också träffats om eftergift från kravet på svenskt medborgarskap i konventioner med Danmark, Finland, Island och Norge 1955, med

Schweiz 1954, med Storbritannien 1956, med Italien 1957 och med Jugoslavien 1968. Dessutom har Sverige anslutit sig till en provisorisk europeisk överenskommelse 1953 med betydelse för, utöver redan nämnda länder, Irland, Nederländerna, Västtyskland, Belgien, Frankrike, Luxemburg och Grekland.

Genom överenskommelserna har medborgare i de angivna länderna som är bosatta i Sverige blivit berättigade att lyfta folkpensionsförmåner. Genomgående uppställs dock krav på viss tids vistelse här i riket. När det gäller rätt till förtidspension krävs i den nordiska konventionen och i konventionerna med Schweiz, Storbritannien och Jugoslavien att vederbörande skall ha vistats i riket oavbrutet i minst ett år omedelbart före ansökan och att han under denna tid minst ett år varit i stånd att utöva normal förvärvsverksamhet. Kravet på ett års förvärvsförmåga kan enligt de nordiska och schweiziska konventionerna ersättas genom fem års oavbruten vistelse i Sverige. I den italienska konventionen krävs för rätt till förtidspension att vederbörande varit bosatt i Sverige minst fem år och varit i stånd att förvärvsarbeta under minst ett år. Enligt den provisoriska europeiska överenskommelsen fordras för rätt till förtidspension att vederbörande bosatt sig i Sverige innan den sjukdom, som orsakat nedsättningen av arbetsförmågan, första gången konstaterades av läkare.

Motionerna

I motionerna påtalas att nuvarande regler med krav på minst ett års full arbetsförmåga för rätt till förtidspension medför att utländska ungdomar, som är psykiskt utvecklingsstörda eller eljest invaliderade före 16-årsåldern, inte kan tillerkännas förtidspension. Såsom meddellösa hänvisas sådana ungdomar till socialvården för socialhjälp, vilket — säger motionärerna — psykologiskt sett är en belastning och även är inhumant i en redan svår situation för den handikappade och hans familj. Att ha uppburit socialhjälp kan dessutom i vissa fall, anser motionärerna, försvåra bidragsgivning av annan art. Det påpekas också att det inte kan vara i överensstämmelse med de av riksdagen antagna principerna om kostnadsfördelning mellan stat och kommun av utgifterna för de utvecklingsstörda att i fråga om utvecklingsstörda utländska medborgare lägga kostnaderna på primärkommunerna i form av socialvård.

Tidigare riksdagsbehandling

Frågan om eftergift från kravet på svenskt medborgarskap som förutsättning för rätt till folkpension har behandlats av riksdagen hösten 1966. I motioner hade hemställts om ändring av reglerna om vårdbidrag så att sådant bidrag skulle kunna utgå även till i Sverige mantalsskrivna utlänningar, om det särskilda vårdbehovet för barnet uppkommit vid dess födelse här i riket eller under dess vistelse härstädes. Motionerna hade bl. a. aktualiserats av ett fall, där en gravt invaliderad pojke, som var född i Sverige av svensk moder och som hade indisk fader, inte medgivits vårdbidrag eftersom han inte var svensk medborgare.

Andra lagutskottet anförde i sitt utlåtande 1966:43, att beaktansvärda skäl enligt utskottets mening talade för en uppmjukning i vissa fall av det absoluta kravet på svenskt medborgarskap som villkor för erhållande av vårdbidrag. Om svensk kvinna gifter sig med en man av annan nationalitet, erhöll — anförde utskottet — enligt gällande medborgarskapsregler makarnas barn ofta faderns medborgarskap. Frågan om möjligheterna att låta vårdbidrag utgå även i sådana fall, där någon av föräldrarna hade stark anknytning till vårt land, syntes i lämpligt sammanhang böra bli föremål för närmare övervägande.

Vad utskottet anförde bringade riksdagen till Kungl. Maj:ts kännedom. Kungl. Maj:t har därefter (nov. 1967) uppdragit åt familjepolitiska kommittén att överväga spörsmålet. Dessförinnan hade *socialministern i svar på en enkel fråga* i andra kammaren den 25 maj 1967 i ämnet uttalat att det enligt hans mening var vanskligt att göra skillnad för olika folkpensionsförmåner i fråga om de grundläggande villkoren. Skulle man bryta sönder den gemensamma förutsättningen, bl. a. kravet på svenskt medborgarskap, och skapa särskilda villkor för en förmån eller till och med skapa olika villkor inom ramen för en och samma förmån, skulle man ta ett steg vars konsekvenser inte så lätt kunde överblickas. Socialministern erinrade också om att undantag från medborgarskapskravet inom folkpensioneringen kunde göras konventionsvägen.

I *första lagutskottets utlåtande 1968:54* om viss översyn av medborgarskapslagstiftningen erinrades bl. a. om andra lagutskottets förenämnda uttalande samt om det uppdrag familjepolitiska kommittén erhållit. Utskottet fortsatte:

Det är uppenbart att de av lagstiftningen betingade olikheterna i socialt hänseende mellan svenska barn och här bosatta utländska barn i viss utsträckning har utjämnats genom internationella överenskommelser. Utskottet finner det angeläget att Sverige även i fortsättningen spelar en aktiv roll för att få till stånd internationella överenskommelser på det sociala området. I likhet med riksdagens ställningstagande år 1966 i fråga om vårdbidrag anser utskottet att det i lämpligt sammanhang även bör utredas om inte uppmjukning av medborgarskapskravet kan ske beträffande barnpension och bidragsförskott. Vad utskottet anför i denna del torde böra bringas till Kungl. Maj:ts kännedom.

Utskottets förslag att ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anför i fråga om sociala förmåner åt i Sverige bosatta utländska barn bifölls av riksdagen.

Utskottet

Försäkrade enligt lagen om allmän försäkring är svenska medborgare samt de som utan att vara svenska medborgare är bosatta här i riket. Undantag görs i fråga om folkpensionsförmåner, vilka i princip är förbehållna svenska medborgare bosatta här i landet. Eftergift från kravet på svenskt medborgarskap som förutsättning för rätt till folkpensionsförmån kan ske genom överenskommelse med främmande makt. Sådana överenskommelser har träffats med ett flertal europeiska länder. I dessa överenskommelser uppställs dock som regel fordringar på viss tids vistelse här i lan-

det. När det gäller rätt till förtidspension krävs som regel att den utländske medborgaren skall ha vistats oavbrutet i Sverige minst ett år före pensionsansökan och att han under denna vistelse varit fullt arbetsför minst ett år.

I förevarande motioner påtalas att nuvarande bestämmelser med krav på minst ett års full arbetsförmåga under vistelse här i landet för rätt till förtidspension medför att utländska ungdomar som är psykiskt utvecklingsstörda eller eljest invalidiserade före 16 års ålder inte kan tillerkännas förtidspension eller sjukbidrag. Motionärerna efterlyser generösare bestämmelser, så att pension skall kunna utgå i dessa fall.

Bakom regeln att folkpensionsförmånerna i princip utges endast till i Sverige bosatta svenska medborgare ligger folkpensionens karaktär av en skattefinansierad social förmån, som utgår som en garanti för en viss minimistandard oberoende av om vederbörande betalat avgift eller skatter eller varit verksam i förvärvslivet. Den nödvändiga avgränsningen av folkpensionssystemets räckvidd erhålles genom medborgarskaps- och bosättningsvillkor. Utskottet är inte berett att förorda någon ändring av dessa principer. Genom möjligheten att konventionsvägen utvidga kretsen av personer, bosatta här i landet, med rätt till folkpension har man på ett tillfredsställande sätt ordnat för en flexibel gränsdragning. Att det i sådana konventioner normalt finns behov av särskilda villkor beträffande vistelse här i landet m. m. är uppenbart. Villkoren är som regel ömsesidiga såtillvida som en svensk medborgare bosatt i det andra konventionslandet inte kan få del av dess socialförsäkringsförmåner utan att uppfylla liknande villkor. Någon anledning för riksdagen att begära att nuvarande regler i konventionerna beträffande här i landet bosatt utlänningss rätt till förtidspension skall mjukas upp finner utskottet inte föreligga.

Med hänvisning till det anförda får utskottet hemställa,

att följande motioner,

A) I:142 och II:159, samt

B) II:250,

inte föranleder någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 18 mars 1969

På andra lagutskottets vägnar:

AXEL STRAND

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från f ö r s t a kammaren: herr Strand (s), fru Hamrin-Thorell (fp), herrar Lars Larsson (s), Dahlberg (s), Wanhainen (s)*, Andreasson (cp) och Blomquist (m);

från a n d r a kammaren: fröken Sandell (s), herr Fredriksson (s)*, fru Skantz (s), herrar Larsson i Öskevik (cp)*, Jonsson i Mora (fp)*, Nilsson i Kalmar (s), Åkerlind (m) och fru Håvik (s).

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.